

Mailáth György Tudományos Pályázat

FÉLURALOM VAGY HIVATALBÓLISÁG – A CÉL HATÁROZZA MEG AZ ESZKÖZT?

JELIGE:

„ACTIO DE PAUPERIE”

POLGÁRI JOGI SZEKCIÓ 12. TÉMA

BÍRÓSÁGI TAGOZAT

TARTALOM

I. BEVEZETÉS	3
1. A TANULMÁNY TÁRGYÁNAK ÉS ESZKÖZÉNEK MEGHATÁROZÁSA	3
II. A KERESETI KÉRELEM ÉS A KERESET	5
1. A KERESETTEL ÉRVÉNYESÍTETT ELJÁRÁSI ÉRTELMŰ <i>JOG</i>	5
2. A KERESET MEGALAPOZATLANSÁGA	6
2. A KERESETI KÉRELEM TARTALMA A HATÁLYOS JOGSZABÁLYI RENDELKEZÉS ALAPJÁN	7
3. A JOGALAP ÉS A JOGCÍM AZONOSÍTÁSA	8
4. A JOGCÍM, MINT A KERESET TÁRGYA	8
5. A KERESET TÁRGYA A HATÁLYOS PP. SZABÁLYOZÁSA ALAPJÁN	9
6. A JOGIRODALMI ÁLLÁSPONT A JOGALAP VONATKOZÁSÁBAN A XIX. SZÁZAD HARMADIK HARMADÁBAN	10
7. A VI. PPN. UTÁNI JOGIRODALMI ÁLLÁSPONTOK	12
8. A KERESETRŐL MONDOTTAK ÖSSZEGZÉS	14
III. A POLGÁRI PER CÉLJA	15
1. AZ IGAZSÁG, MINT PERCÉL KODIFIKÁLÁSA	15
2. FÉLURALOM A FORMÁLIS IGAZSÁGOSSÁG SZEMPONTRENDSZERÉBEN	16
3. A PP. RENDELKEZÉSE ÉS SZÖVEGEZÉSE A JOGALAP KÖRÉBEN	18
4. RÖVIDÍTETT ÍTÉLET SZERKESZTÉS	20
5. A BÍRÓSÁG INDOKOLÁSI KÖTELEZETTSÉGE	20
6. A BÍRÓ ÚTON NEM ÉRVÉNYESÍTHETŐ KÖVETELÉSEK ELJÁRÁSJOGI JELLEGZETESSÉGE	21
7. A KERESETTEL ÉRVÉNYESÍTETT JOGRÓL MONDOTTAK ÖSSZEGZÉSE, KÖVETKEZTETÉSEK	22
IV. A CÉL ÉS ESZKÖZ VISZONY ÉRTÉKELÉSE A BÍRÓI AKTIVIZMUS ÉS A FÉLURALOM SZEMPONTRENDSZERÉBEN	24

FÉLURALOM VAGY HIVATALBÓLISÁG – A CÉL HATÁROZZA MEG AZ ESZKÖZT?

I. Bevezetés

A polgári per az egyén oldaláról tekintve a jogépség visszaállításnak eszköze. Olyan magánjogi igény, amely valamely jogsérelem orvoslását – vagy más megközelítésből egy jogállapot kinyilvánítást - hivatott biztosítani.¹ Polgári jogviszony „alaki kénytető” erejéből származik - ontológiai értelemben - a magánjogi jogvita: valaki tenni, túrni tartozik valamely magatartást vagy tartózkodni tartozik attól, de azt mégsem teszi meg. A perben felek a keresettel és annak tagadásával egyéni jogukat érvényesítik egyfelől. A féluralom e vonatkozásban gyakorlatilag korlátlan. Másfelől a bíróság, mint a perbeli jogviszony szükségképpen harmadik részese, az állam közhatalmi eszközével a jogrendet hivatott megvédeni. Ezen közjogi funkciót hivatalból és kizárólagosan a közjogi státuszú bíró biztosítja. E két magaslati pont bármelyikét célként tételezni az állam és társadalmi rend alapján lehet, azonban erre nem vállalkozhatunk. Hivatásunk szerint a per célját és annak egyes eszközeit, a per szerkezetének dogmatikai vizsgálatából reméljük feltárni dolgozatunkban.

1. A tanulmány tárgyának és eszközének meghatározása

A bíróság az eljárási igazságot, a *ius cogens* perjogi szabályok érvényesülését feltétel nélkül biztosítani tartozik. Az ebben az értelemben használt eljárási igazságosság biztosítása, mint a jogrend alapja, feltétlen és abszolút érvényű. Ezért a pervezetés kizárólag a bíróság feladata és kötelessége a felek jogainak és kötelezettségeinek biztosítása érdekében. Az eljárási igazság feltétlen érvényesülése biztosítja a feleknek, hogy jogi érdeküknek megfelelő anyagi igazság érvényesíthető legyen.

Azonban az anyagi igazság, mint cél elérése, a múltbeli tények valósággal megegyező tartalmú feltárása és annak így helyes jogi értékelése feltétlenül nem biztosítható.² Az anyagi igazságosság érvényre jutása a felek perbeli rendelkezésétől, a peranyag megfelelő és okszerű összegyűjtésétől is függ.³ Igaz ez abban az esetben is, ha a bíróság hivatalból köteles a perbeli jogvita elbírálása érdekében releváns tényeket, hivatalból, nyomozati elvű eljárás kereti között összegyűjteni.

¹ ÉLESS Tamás: A kereset nyilvánvaló megalapozatlanság. *Codificatio processualis civilis*, Studia in Honorem Professor Németh János (szerk. Varga István) elte Eötvös Kiadó Budapest 2013. II. 32.

² VIRÁG Csaba: A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság érvényesülésének emlékeztetkutatási kérdései. *Kúriai Döntések* 2013.1. A tanulmányban a szerző megmutatta a modern kognitív pszichológiai kutatások eredményére támaszkodva, hogy az emberi emlékezet szerkezete kizárja a múltbeli tények objektív valóságként történő rögzítését és előhívását.

³ ÉLESS Tamás: Szerkezeti kérdések a polgári per kapcsán. *Magyar Jog* 2013.10. 614-615.

Szükségszerűen adódnak olyan helyzetek, amikor a feleknek be kell érniük az eljárási igazsággal.⁴ Ez adódik abból, hogy a magánautonómiának, az önrendelkezés az ára a jogalanyok felelős magatartása. A magántulajdonra és az egyén szabadságára épülő jogállamban a polgári per csak a jogosult kérelemére indulhat illetve folyhat le. A kereseti kérelemben szükségszerűen a jogérvényesítés ténybeli és azzal összhangban álló jogi alapját és az ellenérdekű fél visszautasítása esetén az igény bizonyítékait is elő kell adni (a kereset szubsztanciálása).⁵

Dolgozatomban a kereset és az abban foglalt jogállítás mibenlétének dogmatikai kifejtésére vállalkozom. Bemutatom a kereset, az abban érvényesített jog (jogcím, jogalap, jogforrás) fogalomkörébe tartozó terminusok definiált tartalmát és az 1911-es perrendtartástól kezdődően a kereseti jog tartalmi változásait.

Kérdésként merülhet fel, hogy ezáltal nem térek-e el a dolgozat címében megjelölt kérdés tárgyalásától? KENGYEL Miklós akadémiai doktori értekezésében⁶ a bírói hatalom és felek rendelkezési joga viszonylatában vizsgálta a jelen dolgozat címében felvetett kérdést. A modern polgári per két alaptípusának, és egyben szélső értékének tekinti a bírói hatalom hivatalbóliságban megtestesülő formáját szemben a kizárólag a felek rendelkezési jogát garantáló perjoggal. OBERHAMMERT⁷, bírói hatalomról írott gondolatára alapítottan Kengyel rámutatott, hogy az eljárásjog struktúrája a mindenkor államfelfogással áll elválaszthatatlan összefüggésben. Az eljárásjog meghatározott rezsime maga a megnyilvánuló, élő alkotmányjog. Nagy ívű történeti szemléletű vizsgálata végén Kengyel a bírói és a felek perbeli túlhatalmát az államhatalom eszközeként fogja fel. Azt kilengő ingaként jellemzi és a perhatékonyság szempontjából és a modellek konvergenciáját véli üdvösnek. Az inga nyugalmi állapota: a felek tisztességes együttműködése és hatalommegosztása, amely biztosítja a hatékony és gyors eljárásjog feltételrendszerét.

Dolgozatunk keretei számunkra csak egy szűk dogmatikai szegmens vizsgálatát teszik lehetővé. Ezért a per alapjául szolgáló kereset egyes kérdéseit kívántuk alkalmazott munkamódszerünk szerint elemezni. Azt kívántuk vizsgálni, hogy a perbeli hatalommegosztás Kengyel által jellemzett egyensúlyi helyzete célként felfogható-e, ezen állítás igazolható vagy cáfolható.

Arra következtetésre jutottunk a jelen dolgozat körében tett vizsgálataink során, hogy a per szerkezeti kérdései közül a jogvédelem érvényesítése eszközének, a keresetnek a vizsgálata szükségszerűen elvezet a polgári per és az igazság, és magának a per céljának megértéséhez. Ezért a kereset és a keresettel érvényesített jog és annak mikénti megjelölése körében tett dogmatikai erőfeszítések eredményeképp eljuthatunk a dolgozat címében feltett kérdés megválaszolásához.

⁴⁴ 9/1992. (I.30.) AB határozat szerint az Alkotmány sem biztosít alanyi alapjogot az anyagi igazságra, ugyanis a jogállam csak azt tudja garantálni, hogy biztosít egy olyan perrendet, ami biztosítja az anyagi igazság érvényre juttatást a felek közreműködésével.

⁵ MAGYARY Géza: Magyar Polgári perjog. Franklin, Budapest, 1924. 355-356.

⁶ KENGYEL Miklós: Bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Akadémiai doktori értekezés. 2003. OSIRIS (eal-d.mtak.hu/249/1/Kengyel_Miklos.pdf)

⁷ OBERHAMMER, P.: Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa. Wien, 2001, Manz. 2001.

II. A kereseti kérelem és a kereset

A dogmatikai elemzést megelőzően a keresetlevél, a kereset valamint a jogalap és a jogcím fogalmak elhatárolás szükséges. Különösen lényegi feladat ez az utóbbi körben, mivel 1950. óta az eljárásjog tudomány állandó és következetes terminológiája⁸ a „jogcím” elnevezést használja a keresettel érvényesített jog illetve a „jogalap” tartalommal.

A Pp.121.§ (1) bekezdése alapján meghatározott *keresetlevél* alatt azt az írásbeli beadványt értjük, amelyet a fenti jogszabályhely alapján a per megindításához szükséges adatokat, és a keresetet tartalmazza.⁹ *Kereset* alatt a felperes első eljárási percesealményét értjük. A kereset fogalmát a polgári per útján érvényesíthető alanyi jog védelmének elsődleges eszközeként használjuk.¹⁰

1. A keresettel érvényesített eljárési értelmű jog

A jogcím és a jogalap fogalmak meghatározást megelőzően meg kell határoznunk az eljárásjogi értelemben használt *jog* fogalmát is. Ez nem öncélú dogmatikai erőfeszítés, ugyanis ezen erőfeszítésünk a tárgyi jog és a jogalap kérdés körének tisztázásához is hozzájárul várakozásunk szerint.

A keresettel érvényesített *jog* fogalmának megközelítése kétirányú lehet. Egyfelől jelenti az alanyi jogosultságot (alanyi jogot), és ebben az értelemben azt, hogy valakinek valamihez joga van. Másfelől pedig a tárgyi jogot: azon jogszabályok összességét, amelyek az érvényesített alanyi jogot megalapozzák.¹¹ Ezen a ponton a szuverén által és a bíró által alkotott jog fogalmának használata okán a jogforrás fogalmának meghatározása szükséges – a tárgyalta témánk megértéséhez szükséges mértékben. A jogforrás FÖLDI és HAMZA értelmezésében,¹² amelyet a tárgyalta témánk körében munkahipotézisként elfogadunk – kétértelmű fogalom. Egyfelől lételméleti (ontológiai) értelemben a tárgyi jog létrehozóját a mindenkor szuverén jogalkotót jelöli. Ismeretelméleti (gnoszeológiai) értelemben pedig azt mutatja meg, hogy honnét ismerhető meg a jog, mi a jog megjelenési formája, azaz magukat jogszabályokat (a tárgyi, pozitív jogot).

„A kereset tárgyaül szolgáló jognak minden esetben az anyagi jog által meghatározott jognak kell lennie.”¹³ Ez a kijelentés ugyancsak két oldalról közelíthető meg: egyfelől negatív tartalma alapján, amely szempontból a kereset tárgyaként felfogott jog kizárja az eljárési

⁸ A 4. sz. L. E. D. 1950. március 24. – PKT. 6826/1949. szám in: A Legfelsőbb Bíróság elvi tanácsának határozatai (I. kötet, 1950. év), szerkesztette: NIZSALOVSKY ENDRE, *Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó*, Budapest 1951, 13.

⁹ A keresetlevél nem kizárólagos eszköze a perindításnak, pl. a fizetési meghagyás iránti kérelem a kötelezett ellentmondása folytán perré alakul.

¹⁰ Ezen definíció forrásaként lásd részletesen: MAGYARI Géza – NIZSALOVSKY Endre: *Magyar Polgári Perjog*, Budapest, 1939. 350.o. és Novák István: *Kereset a polgári perben*, Budapest 1966. 915.

¹¹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézüciói*, 3. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 68.

¹² FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézüciói*, 3. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 76. old.

¹³ *Magyar polgári perjog* [I. kötet], szerkesztette: NÉMETH JÁNOS, átdolgozott kiadás, Ligatura, Budapest, 1997, 293. old.

jogok–, a jogon kívüli és a jog által ki nem kikényszeríthető kötelezettségek (naturalis obligatiók)¹⁴ peresíthetőségét.

A tárgyi jog és a kereseti jog kapcsolata abban áll, hogy csak olyan igény érvényesíthető a polgári perben, melynek a tárgyi jogban nevesített, konkrétan meghatározott rendelkezése létezik. Ezen állítás negátja pedig az, hogy nem érvényesíthető eredményesen a polgári perben olyan kereseti jog, amely semmiféle módon nincs meghatározva a tárgyi jogban legalább az Alaptörvény, mint a jogforrási hierarchia csúcsán álló alkotmányos szintű szabályozásban.

SZÉCSÉNYI-NAGY mutatott rá e körben arra,¹⁵ hogy nem képzelhető el, „természetjogi alapon, azaz a pozitív jog által semmiféle módon (még generálklauzulaként sem) meg nem határozott körben és alapon, jogilag megalapozott” és végső soron törvényes (legális) ítéletnek lenne nevezhető jogerős, kikényszeríthető döntés lenne hozható pozitív jogi megalapozás nélkül. Mindezekből következik hogy „a kereset tárgyaként megjelölt alanyi jogosultság – ha minimális mértékben is, de – tárgyi jog általi meghatározottsága kötelező”.

NOVÁK szerint az¹⁶ érvényesíteni kívánt jog nem más, mint a kereset tárgya. Az azonban nemcsak pusztán az anyagi jogot jelöli meg, hanem bizonyos esetekben már egy komplex jogviszonyt, a jog által szabályozott teljes, perbeli életviszonyt is. Novák is elismeri, hogy a felperes által érvényesített jog jellemzően valamely konkrét, meghatározott jogviszonyból fakad. Azonban ebből arra következtetésre jut, hogy nemcsak egy adott anyagi jog–, hanem több vagy akár az egész anyagi jogviszony válik a perbeli jogvita, a felek által vitássá tett jogviszonyra tárgyává.

A perbeli vita, mint vitássá tett komplex jogviszony értelmezése, visszavezeti elemzésünket a jogviszony klasszikus értelmezéséhez. A polgári, magánjogi jogviszony olyan emberek közötti viszony, amelyet a tárgyi jog szabályoz.¹⁷ Ebből pedig okszerűen következik hogy a polgári perbeli kereset tárgya csak olyan jogviszony vagy jogosultság lehet, amelyet pozitív, tárgyi jog határoz meg.

2. A kereset megalapozatlansága

Létező, és megnevezhető tárgyi jogi jogforrás és annak konkrét jogszabályhelye hiányában a kereset jogilag megalapozatlan, meghatározatlan. A kereset következetlensége (Schlüssigkeit der Klage) azt jelenti, hogy az érvényesített követelés nem vezethető le anyagi jogi szempontból a kereset tényállásból.¹⁸ Ilyen, meghatározatlan kereseti tényállás alapján lefolytatott peres eljárásban az az ítélet is törvénytelen (jogilag megalapozatlan) amelyben a bíróság az ítéletében nem hivatkozik konkrét jogszabályhelyre.¹⁹

¹⁴ Dolgozatunkban, „*A bírói úton nem érvényesíthető követelések eljárásjogi jellegzetessége*” című részében részletesen elemezzük ezen kérdés dogmatikai következményeit a jogalap és szélesebb eljárásjogi vonatkozásában is.

¹⁵ SZÉCSÉNYI-NAGY KRISTÓF: *Köti-e a bíróságot a kereset tárgya? Az érdemi döntés korlátjai az igény jogalapja szempontjából*, Budapest 2002. ELTE ÁJK Szakdolgozat (témavezető: KISS Daisy)

¹⁶ NOVÁK ISTVÁN: *A hivatalbóli eljárás alkonya. — Töprengi gondolatok egy polgári eljárásjogi „reform-lépés” előtt*. Magyar Jog 1995. 42. évf. 279–282..

¹⁷ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei*, 3. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 69. old.

¹⁸ KODEK, G. – MAYR, P.: *Zivilprozessrecht*. Wien, 2011 195. (406) in. Éless Tamás: *A kereset nyilvánvaló megalapozatlanság*. Codificatio processualis civilis II. szerk. Varga István Budapest 2013. 31.

¹⁹ NÉVAI LÁSZLÓ – SZILBEREKY JENŐ: *Polgári eljárásjog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968, 359. old.

A bíróság jogi indoklási kötelezettségének nem tesz eleget a Pp. 221. § (1) bekezdése²⁰ alapján, ha az alkalmazott jogot (és alkalmazásának okait) nem jelöli meg. Tehát a bíróságnak legkésőbb ítélete indokolásában meg kell jelölnie a felperes nyilatkozatától függetlenül, hogy a perbeli igény, a kereset jogalapja mi volt. Nem nevezhető tisztességesnek az alperessel szemben az olyan eljárás, amely megalapozatlan kereset alapján folyik. Szükségszerűen meglepetés ítélet születik akkor, ha kereset jogalapja csak a jogvitát érdemben (és első fokon) lezáró ítélet tartalmazza. Ez esetben a keresettel szembeni ténybeli és jogi védekezés lehetősége is korlátozott.

Ez oda vezethet, hogy a felperes pertaktikai okokból szándékosan nem nevezi meg keresete jogalapját: elnehezítve az alperes keresettel szembeni védekezését. Ez a helyzet csak akkor lenne elfogadható, fair eljárásjogi szituáció, ha a bíróságnak hivatalból kellene feltárnia a jogvita valamennyi releváns tényét nyomozati-elvű eljárás keretében. Ekkor a bíróság hivatalból (ex officio) lefolytatott bizonyítási cselekményei kiegyenlítenék a peres felek eljárásjogi helyzetének asszimetriáját. Azonban a tárgyalási elv alapú eljárási szabályok, így a Pp. rendelkezései, ahol a felek kötelessége és egyben kizárólagos lehetősége a peranyag rendelkezésre bocsátása és a bizonyítási indítványok megtétele, ezt a kiegyenlítést nem tudja biztosítani.²¹

Megalapozatlan kereset esetén az anyagi igazság érvényesítésének perjogi akadályja áll fenn. Ez esetben a jogrend bírói védelme, az eljárási igazság feltétlen kifejezésre juttatását követeli meg. Ennek szükségképpen előzménye, hogy a bíróságnak figyelmeztetnie kell a felet keresete megalapozatlanságára és az észlelt inkoherenca feloldásának kötelezettségére. Ennek elmaradása esetén a nyilvánvalóan megalapozatlan keresetet el kell utasítania a bírónak. Dogmatikai értelemben ez azért elkerülhetetlen, mert az alperessel szembeni mulasztásra alapított ítélet marasztalásának csak a kereseti jog és a kérelem szubsztanciálása alapján kerülhet sor, ahogy arra KOVÁCS Marcell rámutatott.²² A kereseti tényállítások az alperes mulasztása esetén azért és akkor tekinthetőek valónak, ha és amennyiben megalapozott kereset tényei alátámasztják keresettel érvényesített jogot. Látható, hogy a keresetben a jogállítást és tényállítást elszakíthatatlan és koherens egységet alkot. A bíróságnak a fél által a keresetben tett jogállításról kell döntenie, mégpedig azon tények alapján, amely a fél által megjelöltek szerint alátámasztják az állított anyagi jog megnyitását és annak kikényszeríthetőségét.

2. A kereseti kérelem tartalma a hatályos jogszabályi rendelkezés alapján

A kereseti kérelem hatályos jogszabályi rendelkezéseit a hatályos Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv (a továbbiakban: Pp.) 3.§ (1) bekezdése, 3.§ (2) bekezdése, 121.§ (1) bekezdése, 213.§ (1) bekezdése, és 215.§ határozza meg.²³

Mindezek alapján a kereset alapja a tárgyi joghoz kötődő jogállítást, így az meghatározott jogi tartalmat is jelenti (causa proxima), amelyet a keresetlevél kötelező kellékeként kell feltüntetni (annak alapjául szolgáló jog az annak alapjául szolgáló tények és bizonyítékai megjelölésével; Pp. 121. § (1) bek. c/. pont).

²⁰ Pp. 221. § (1) bekezdése: Az ítélet indokolásában röviden elő kell adni a bíróság által megállapított tényállást az arra vonatkozó bizonyítékok megjelölésével, hivatkozni kell azokra a jogszabályokra, amelyeken a bíróság ítélete alapszik.

²¹ PLÓSZ Sándor: Polgári perrendtartás tervezetéhez fűzött Indokolás 17. pont. 1893.

²² KOVÁCS Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata. Pesti Könyvnyomda Budapest, 1927. 933-934.

²³ A Pp.247.§ (1), 253.§ (3) bekezdése, 267.§ (1) bekezdése, 272.§ (2) bekezdése, és 275.§ (2) bekezdése tartalmaz még rendelkezéseket e körben.

A tárgyi jog tartalma szerint a tételes jogszabállyal egyezik meg. „Az alanyi jog pedig egy adott szubjektumhoz kapcsolódó, a tárgyi jog által védett, érvényesítésre alkalmas jogosultságot fejez ki. (...). A jogalap az a jogi tény vagy jogcselekmény, amelyből alanyi jog keletkezik, a jogcím pedig a jogcselekmény célja.”²⁴

A jogcím fogalmát a tételes jog, a hatályos Polgári perrendtartás normaszövege nem tartalmazza. Erre is tekintettel a jogcím fogalmát anyagi jogi értelemben használjuk azzal, hogy az „az alanyi jogosultságnak a tárgyi jogban alkalmazott megnevezése”.²⁵ Ebben az értelemben a jogcím a perbeli igényt érvényesítő fél alanyi jogának a megnevezése, annak címe. Ennek alapján a jogcím (titulus iuris)

- a tárgyi joghoz kötődő,
- konkrétan nevesített és
- a tárgyi jogban adekvátan meghatározott jogi tartalmat jelenti, és ebben az értelmében használjuk.

3. A jogalap és a jogcím azonosítása

FÖLDI-HAMZA értelmezésében²⁶ azt a jogi célt jelenti mind a jogcím mind pedig a jogalap, „amelynek érdekében a jogalanyok valamilyen jogi tényt véghezvisznek”. A szerzők a jogcímet a jogalap szinonimájaként használják és vagylagos hivatkoznak azokra általában. Földi-Hamza definíciója alapján. ha a keresetet, mint jogi tényt fogjuk fel, akkor annak célja maga a jogérvényesítés. A kereset jogcíme pedig – továbbmenően – a bírósághoz fordulás alaptörvényi védelemben részesülő alkotmányos joga.²⁷ Ezen alapjog pedig a szuverén jogalkotó által nevesített tárgyi jogban korporálódik: a keresetben az adekvát magánjogi igény megnevezése lesz a bírói jogvédelem alapja. Ezen értelmezés sem ütközik az általam fentebb körülírt fogalomhasználat dogmatikai elvébe.

4. A jogcím, mint a kereset tárgya

A jelenbeli bíró gyakorlat és a jogtudomány a jogcím fogalmát nem az általam meghatározott titulus iuris és nem a Földi-Hamza-féle ekvivalencia értelemben használja. A kereset tárgyának (egyik) megnevezéseként használt jogcím fogalmat SZÉCSÉNYI-NAGY tette kritika tárgyává,²⁸ amelynek jogtörténeti-dogmatikai érvrendszerét egészében osztjuk. Ennek logikai felépítése a szerzőnél a következő volt:

- A XIX. századi jogirodalom és a polgári perrendtartások szövege nem használja a jogcím megnevezését;
- a keresettel érvényesített magánjogi igény alapja a tényállítás és nem a jogállítás;

²⁴ GAJDOS István: *A jogcímhez kötöttség a polgári perben* (a szerző kézírata 2012.) 3.

²⁵ KENGYEL Miklós: *A polgári peres eljárás kézikönyve* Bp., 1995. 37.

²⁶ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei*, 3. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 312. old.

²⁷ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk (1) bekezdése alapján „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.” A korábbi alkotmányos szabályozása a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (Alk.) 57. § (1) bekezdésében tartalmilag ezzel túlnyomó részt megegyezően rendelkezett: „A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

²⁸ SZÉCSÉNYI-NAGY KRISTÓF (2002) 6-17. 14. sz. lábjegyzet

- a kereset tárgya pedig a tárgyi jog által meghatározott jogosultság vagy jogviszony.

A XIX. század perjogi irodalma és az utóbbi évszázad két perrendtartása közül az egyik sem használja a kereset tartalmának meghatározására, a kereset tárgya értelemben a jogcím kifejezést. A XIX. század végi jogirodalom²⁹ nem beszél a kereset jogcíméről, hanem a **jogállít**ás kifejezést használja. Ez tartalmában megegyezik a felperesi **peralapítással**. Az 1911. évi Pp. jogállításról, mint az az érvényesítendő jog előadásáról szól szövegezése szerint.³⁰ A Pp. hatályos rendelkezése az „érvényesíteni kívánt jog” kifejezést használja, amely szókapcsolat értelmezésével dolgozatunk későbbi részében foglalkozunk.³¹

Németh-féle kommentár szerint a kereseti igény egyik alapelemét tények egy specifikus és meghatározott csoportja alkotja, azok amelyekből a felperes az érvényesítendő jogát származtatja. „A tény – joghatást előidéző körülmény (cselekmény, esemény, állapot stb.), amely jogviszony keletkezését, módosulását, megszűnését eredményezi.”³² A polgári per megindításának előfeltétele a felperesi jogállít, amely egyben kötelezettség is a pert kezdeményező félnek.

A pert megindító, keresetet előterjesztő félnek a keresetben az általa megjelölt tényről vagy jellemzően tényekről pozitív vagy negatív állítást kell megfogalmaznia. Ebben vagy az kell állítania, hogy a megjelölt tények végbementek, megtörténtek, vagy azt, hogy azok nem következtek be vagy nem úgy és akként, ahogy azoknak végbe kellett volna menniük. „A keresetet előterjesztő fél tehát arra van kötelezve, hogy a tények valóságát vagy valótlanságát állítsa a bíróság előtt. Ilyen állítás hiányában a keresetnek alapja hiányozni fog és ennek következtében a kereset eleve alkalmatlan lesz arra, hogy vele a bíróság érdemben foglalkozhassék”.³³

A kereseti igény – ténybeli – alapja tényállás, amely jellemzően nem egye tény, hanem több- illetve tények egész sorozatából álló összetett komplexum. A kereseti tényállás egyes elemeinek (tényeinek) okszerűen összefüggésben kell állnia egymással és az alperesi ellenkérelem, az alperes védekezés alapjául szolgáló tényekkel is. Végeredményben pedig a bírósági döntés alapjául szolgáló ún. ítéleti-bírói tényállással is kapcsolatban kell állni a kereseti tényállásnak.³⁴ A felperes keresetének helytadó döntés esetén szükségszerű ez a kapcsolat, míg az azt elutasító érdemi döntés esetén negatív értelemben mindenképpen fennáll bizonyos kapcsolat akként, hogy a felperes által állított tények bizonyítása sikertelen volt.³⁵

5. A kereset tárgya a hatályos Pp. szabályozása alapján

A hatályos Pp. sem a kereset-, sem a per tárgyát nem határozza meg explicit módon. Azonban a pertárgy értékének meghatározására irányadó szabályozás implicit módon tartalmazza a pertárgy definícióját: a kereset tárgya az érvényesített követelés vagy más jog.³⁶

²⁹ PLÓSZ SÁNDOR: A keresetjogról: Két közlemény, in: Magyar Igazságügy 1876. évi 1-6. szám [V. kötet] 232-234. old.

³⁰ 1911:I. tc. 129. § (1) – számozatlan – bek. 3. pontja: „A keresetlevélnek magában kell foglalnia: 3. a perfelvételi határnapon előadandó kereset közlését, vagyis a jog előadását, a melyet a felperes érvényesíteni akar, és a határozott kérelmet. A jog alakszerű megnevezése nem szükséges, hanem a jogállítást a keresetnek egész tartalmából kell megállapítani.”

³¹ Pp. 121. § (1) bek. c) pont.

³² Magyar polgári perjog [I. kötet], szerkesztette: NÉMETH JÁNOS, átdolgozott kiadás, Ligatura, Budapest, 1997, 292.

³³ NOVÁK ISTVÁN: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966, 19-21.

³⁴ NÉVAI LÁSZLÓ – SZILBEREKY JENŐ: Polgári eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968, 247-248.

³⁵ E körben nem érintettük azt az esetkört, amikor a felek vitája tiszta jogkérdés, és a tényállás nem vitatott: a peres felek a múltbéli tényeket egyezően adják elő vagy a felperes által a bíróság elé tárt tényállást az alperes nem teszi (bírói felhívás ellenére) vitássá.

³⁶ Pp. 24. § (1) bek.

A kommentár irodalom meghatározása szerint³⁷ az anyagi jogi követelés vagy más jog meghatározásának tartalma: a fél a másik féllel szemben érvényesíteni kívánt jog. Megjegyezzük, hogy a textualista értelmezés alapján követelés is jognak minősül, a „vagy más jog” kizáró vagy logikai kapcsolat alapján.³⁸

Eljárásjogi szempontból a keresetlevél bírósághoz történő benyújtásával a felperes és a bíróság közötti kétoldalú, majd a keresetlevél másik féllel való közlésével, a perindítás hatályainak beálltával (Pp. 128. §³⁹) hárompólusú jogviszony jön létre. Ezen háromoldalú jogviszonyban közjogi és magánjogi elemek keverednek. Anyagi jogi értelemben a felperesnek, mint jogosultnak az alperessel, mint kötelezettel szemben fennálló követelésének jogcíme a keresetlevél benyújtásával már nemcsak a peresített igény jogcíme, hanem annak eljárásjogi értelemben vett jogalapja is.⁴⁰

A perindítás hatályának beálltával létrejövő hárompólusú jogviszonyban (felperes – bíróság – alperes) az eljárásjogi konstrukció okán indokolt és szükséges az anyagi jogi értelmű jogcím kifejezés helyett a jogalap megnevezés használata – bár nem vitatható módon a két fogalom ugyanazon magánjogi igény az anyagi- és eljárásjogi megnevezésének tekinthető nominalista megközelítési módszer alapján.

6. A jogirodalmi álláspont a jogalap vonatkozásában a XIX. század harmadik harmadában

PLÓSZ Sándor (1876)⁴¹ a keresetjogról írt művében a per célját akként határozza meg, hogy a bíróság kimondja valamely – a felek között vitássá tett – jog fennállását vagy fenn nem állását. A kereset alapvető, lényegi tartalmi elemeként ebből következően a jogalapot jelöli meg, amely a pert megalapozó (*peralapító*) jogállítást foglalja magában. PLÓSZ szerint a jogalap elsődlegessége érvényesül akkor is, ha kereset jogalapja annak ténybeli alapjából, a felperes által kötelezően megjelölendő ténybeli alapból tűnik is ki.⁴² PLÓSZ ugyanis azt nem teszi vitássá, hogy a jogalap nem kizárólagosan és még csak nem is elsődlegesen a határozottan megjelölendő tárgyi jogalaphoz világlik ki. Ellenkezőleg: a jogalap a kereset egészéből és kifejezetten annak alapjául szolgáló tényekből ismerhető meg alapvetően. Így a keresetben az érvényesített jogi igénynek koherensnek kell lennie az alapjául előadott tényeknek és az annak alapján érvényesített jogállításhoz. Ezen logikai rendszerben PLÓSZ szerint „a per csak jogállítások iránt jöhet létre, azaz hogy a pernek tárgya csak oly állítás lehet, amely ha valóban találtatik, mint jog érvényesíthető. A perben tehát rendszerint egy jognak (...) kell állítatni.”⁴³ A peralapítás fogalma Plósznál két irányú: a felperes oldalán

³⁷ Magyar polgári perjog [I. kötet], szerkesztette: NÉMETH JÁNOS, átdolgozott kiadás, Ligatura, Budapest, 1997, 293.

³⁸ Az ezen állásponttal koherens és követett ítélkezési gyakorlat szerint (BH1997. 411.; 2001.132.) a pertárgy értékének megállapításánál a Pp. 24. §-ának (1) bekezdésében foglalt rendelkezéseket nemcsak a marasztalásra irányuló keresetekre kell alkalmazni, hanem akkor is irányadóak, ha a kereset marasztalás helyett a szerződés létrejöttének vagy létre nem jöttének, továbbá érvénytelenségének vagy érvényességének a megállapítására irányul.

³⁹ Pp. 128. §: A perindítás hatályai a keresetnek, illetőleg a viszontkeresetnek (147. §) az ellenféllel való közlésével állnak be.

⁴⁰ MAGYARY GÉZA: A magyar polgári peres eljárás alaptanai: A perbeli cselekmények tana, Franklin-Társulat, Budapest, 1898, 155. , ahol a Magyary által használt terminológiában a peresített jogviszony illetve az arra vonatkozó jogszabályhely megegyezik a kereset jogalapjával.

⁴¹ PLÓSZ SÁNDOR: A keresetjogról: Két közlemény, in: Magyar Igazságügy 1876. évi 1-6. szám [V. kötet] 227-246.

⁴² PLÓSZ SÁNDOR: A keresetjogról: Két közlemény, in: Magyar Igazságügy 1876. évi 1-6. szám [V. kötet] 245.

⁴³ PLÓSZ SÁNDOR: A keresetjogról: Két közlemény, in: Magyar Igazságügy 1876. évi 1-6. szám [V. kötet] 231-234.

jogállítást, míg az alperes oldaláról jogtagadást foglal magában. Jogalapítás és jogtagadás nélkül a perbevitelt igény vitája, kontradikciója nem képzelhető el. Ezen érvelés dogmatikai helyessége és gyakorlati érvénye mellett a dolgozatunk leíró részét követő fejezetében fogunk érvelni több további szempontból is megvizsgálva a kérdéskört.

A polgári perben a jog- és esélyegyenlőség reform eszményével összhangban az 1911. évi Pp. 129. § (1) bekezdés 3. pontja⁴⁴ a keresetlevél tartalmi kellékeinek és e körben a jogalap előadásának feltételeit akként határozza meg, hogy a keresetben a jog előadását és határozott kérelmet kell tartalmaznia. A tárgyi jog alakszerű megnevezése nem volt kötelező az 1911. évi Pp. rendszerében, azonban a jogállításnak a keresetnek egész tartalmából megállapíthatónak kellett lennie, nem annak ún. „műneméből”.⁴⁵

Ebből következik MAGYARY Géza álláspontja szerint az, hogy a kereset jogalapja nem szükséges kelléke a keresetlevélnek. Ezért a kereset szerinti idézést akkor is ki kell bocsátania a bíróságnak, ha a felperes csak tényt állít és jogot nem. Ez esetben azonban a bíróságot az érdemi döntés meghozatalakor sem kötheti a kifejezetten meg nem jelölt jog értelem szerűen.⁴⁶ Így az 1911. évi Pp. 129. § 1) bekezdés 3. pontja felesleges és kihagyható rendelkezés MAGYARY álláspontja szerint azért is,⁴⁷ mert az 1911. évi Pp. 394. § rendelkezése a bírói döntési ultra petitum korlátjaként csak a kereset összszerszerűsége vonatkozatható: „A marasztalás a kérelmen túl nem terjedhet. Ez a szabály a kamatra, gyümölcsre és más mellékkövetelésre is alkalmazandó.”

A jogtudomány és az ítélkezési gyakorlat a mai napig következetes abban, hogy a kereset tartalmi formalizmusát akkor és csak akkor értelmezi a jogalap vonatkozásában szűkítő értelmű szabályként, ha minden kétséget kizáró, egyértelmű jogszabályi előírás rendelkezik erről. MAGYARY érvelése is – nehezen vitatható módon – az ellentmondásos jogalkotói akaratot a magánjogi igényt érvényesítő fél javára értékeli a kereset tartalmi feltételei vonatkozásában. Az 1911. évi Pp. szabályozási rendszerében álláspontunk szerint sem lehetett eredményesen érvelni a jogalaphoz kötöttség, mint az ítéleti döntés korlátja értelmezése mellett. Ugyanis az 1911. évi Pp. szabályozási szerkezetéből, annak elméleti háttéréből következtethető elv, hogy az igény jogalapjának megjelölése nem szükségszerű eleme a keresetnek.

Azonban még ezen egyértelmű elvi szándék mellett is tetten érhető az 1911. évi Pp. 188. § (1) bekezdésénél⁴⁸ az ellentmondásos jogalkotói szövegezés – amely rendelkezés megegyezett a Se 31. § (1) bekezdésével.⁴⁹ Ugyanis az alperes (érdemi) perbebocsátkozását követően a felperes az alperes beleegyezése nélkül már nem változtathatta meg utóbb a keresetét beleértve annak jogalapját is. Azaz, a jogalapot meg nem jelölő fél, a keresete

⁴⁴ 1911. évi Pp. 129. § (1) bek. 3. pont: : „A keresetlevélnek magában kell foglalnia: [...] 3. a perfelvételi határnapon előadandó kereset közlését, vagyis a jog előadását, a melyet a felperes érvényesíteni akar, és határozott kérelmet. A jog alakszerű megnevezése nem szükséges, hanem a jogállítást a keresetnek egész tartalmából kell megállapítani.”

⁴⁵ MAGYARY GÉZA: Magyar polgári perjog, 3. kiadás, kiegészítette, átdolgozta: NIZSALOVSKY ENDRE, Franklin-Társulat, Budapest, [1940], 345.

⁴⁶ Ezért nem is beszél róla MAGYARY az ítéleti rendelkezés határainál (MAGYARY GÉZA: Magyar polgári perjog, 3. kiadás, kiegészítette, átdolgozta: NIZSALOVSKY ENDRE, Franklin-Társulat, Budapest, [1940], 459.

⁴⁷ MAGYARY GÉZA: Magyar polgári perjog, 3. kiadás, kiegészítette, átdolgozta: NIZSALOVSKY ENDRE, Franklin-Társulat, Budapest, [1940], 345.

⁴⁸ 1911. évi Pp. 188. § (3) bek.: „Nem tekintendő megváltoztatásnak: I. ha a felperes az érvényesített jog megváltoztatása nélkül annak megalapítására újabb tényeket hoz fel, vagy a felhozottakat kijavítja”. A szabály egyértelműen a sommás eljárásból lett átvéve, az

⁴⁹ Se. 31. § (2) bekezdés 1.: „Nem tekintendő megváltoztatásnak: ha a felperes a keresettel érvényesített jog megváltoztatása nélkül annak megalapítására új tényeket hoz fel, vagy a felhozottakat kiigazítja”. Az 1911. évi Pp.-be történő átvételről a jogszabály Indoklása szól [A polgári perrendtartásról szóló 594. sz. törvényjavaslathoz], in: Az 1906. évi május hó 19-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai, [XVII. kötet] hiteles kiadás, kn., Budapest, 1907, 293.

alapjául szolgáló tényeket nem megváltoztatva, azokat nem érintve, a meg nem jelölt jogalapot utóbb még előadhatta. Ez esetben, mivel korábbi nyilatkozata e körben nem volt, az megváltoztatásnak semmiképp sem minősülhetett, azaz nem ütközött az 1911. évi Pp. 188. (1) bekezdésében szabályozott keresetváltogatási tilalomba. Ugyanakkor azon felperes, aki megjelölte keresete jogalapját, az utóbb már e körben attól eltérő nyilatkozatot nem tehetett az alperes perbe bocsátkozása után.

Mivel a bíróság nem volt kötve a kereset jogalapjához a fent írt elemzés szerint (az egységes ítélkezési gyakorlat⁵⁰ és a jogirodalmi álláspont szerint sem) indokolatlan és céltalan volt a jogalapot megjelölő felperest kvázi hátrányosabb perbeli helyzetbe hozni. A kereseti igényét eredményesen érvényesíthette a jogalapot meg nem jelölő és azt tévesen megjelölő felperes is pusztán a ténybeli alap elégséges és az anyagi jogvédelmet biztosító előadása eredményeképp.

Azonban a hibás, téves jogalapot megjelölő felperes saját kereseti kérelméhez kötve volt az alperes perbe bocsátkozása után, de az igényt érdemben elbíráló bíróság már nem. Ezen szabályozás elméleti vagy gyakorlati célját nem tudtuk fellelni, így azt szabályozási, jogtechnikai hibának véljük. Tetten érhető benne azon elméleti, jogdogmatikai igény, hogy a kereset tárgya az ügy ura, az igényt érvényesítő fél által legyen meghatározott. Ugyanakkor a *iura novit curia* maximájának lerontásától való tartózkodás, miszerint a jogot a bíróság ismeri és azt *ex officio*, a felek kérelmeitől függetlenül alkalmazza (*da mihi factum, dabo tibi ius*).

7. A VI. Ppn. utáni jogirodalmi álláspontok⁵¹

A kereseti kérelemhez kötöttség elvének történelmi változását Lugosi József foglalta össze tanulmányában.⁵² Összegzésként a jogcímhez kötöttség bíróságra kötelező elvének de lege ferenda kimondására tett javaslatot a hatékony és koncentrált per érdekében.

ÉLESS Tamás és FARKAS Zsolt⁵³ a rendelkezési és a tárgyalási elv kiemelt jelentőségét hangsúlyozták a hatályos törvényi szabályozás alapján kiemelve, hogy hatékony pervitelt a kereset tárgyához, az érvényesített joghoz való kötöttség biztosítja a felek felelősségét előtérbe helyezve.

A tisztességes polgári per átfogó ismertetését adja az eljárási igazságosság alapelvei rendelkezéseit elemezve GADÓ.⁵⁴ Arra a következtetésre jutott, hogy a hatályos Pp. rendelkezései alapján a jogvita eldöntése körében a bíróságnak nem feladata az anyagi, illetve az objektív igazság kiderítése, hanem ennek helyébe az eljárás igazságosságának, a felek perbeli egyenlőségének biztosítása lépett. Ennek keretében a bíróság hivatalbóli (*ex officio*)

⁵⁰ A bírósági jogalkalmazási gyakorlat egységességének biztosítására a Legfelsőbb Bíróság irányelvei és elvi döntései tárgyában hozott 4.338/1949. (XII. 6.) MT rendelet biztosított lehetőséget. Ennek alapján a Legfelsőbb Bíróság elvi döntéseket hozhatott, melyek a bíróságokra kötelező érvényűek voltak (3.§), amelyeket a Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsa hozta meg (2.§). A tárgykörben a **4. sz. L. E. D. (1950)** – Pkt. 6826/1949. számú döntés született. in: A Legfelsőbb Bíróság elvi tanácsának határozatai [I. kötet (1950. év)], szerkesztette: NIZSALOVSKY ENDRE, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóirat Kiadó, Budapest, 1951, 13-15.; Ennek témánkat érintő elvi tételmondata: „*Ha a követelést támasztó fél által előadott tények valónak bizonyultak, és ezek a kereseti (vizontkereseti) követelést megalapozzák, egymagában a jogcím helytelen megnevezése a kereset (vizontkereset) elutasításának okául nem szolgálhat.*”

⁵¹ A dolgozat ezen fejezete VIRÁG Csaba: A jogcímhez kötöttség egyes kérdése a polgári perben. Magyar Jóg 2013. 1. 27-36. tanulmányában bemutatott jogirodalmi álláspontokat ismerteti, a szerző által alkalmazott felosztást és sorrendet követve.

⁵² Ennek rövidített szerkesztett változatát a Magyar Jóg 2010/11. számában (674-684.) tette közzé „*Gondolatok a kereseti kérelemhez kötöttségről*” című tanulmányában.

⁵³ ÉLESS Tamás - FARKAS Zsolt: *A polgári perről a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében* Magyar Jóg 2010/1. 1-12.o.

⁵⁴ GADÓ Gábor: *Az eljárási igazságosság a polgári perben* Magyar Jóg 2000/1. 18-43.

eljárásának korlátját jelenti a felek kérelméhez való kötöttség. A peres eljárás keretében is érvényesülnie kell a jog ismerete vélelmének. A jogcím adekvát megjelölésének követelménye körében GADÓ arra hívja fel a figyelmet,⁵⁵ hogy a jogállítas kiterjesztett értelmezése az ügyvéd kényszer általánossá válását mozdítja elő, és ez szükségszerűen indukálja az állami jogsegély eszköz rendszerének átalakítását, mert a felek perbeli esélyegyenlősége csak ezáltal biztosítható.

A bírói gyakorlat kritikáját adva HAUPT⁵⁶ tanulmányában a pergazdaságossági, perbeli igazság érvényesülése szempontrendszeréből levezetve arra a következtetésre jutott, hogy a felek rendelkezési joga és a bíróság pártatlanságának biztosítása a jogcímhez kötöttség teljes érvényesülése esetén valósulhat meg. Ez biztosítja azt, hogy a bíróság a perbeli cselekményeket a felperes kereseti kérelmében megjelölt jog alapján megfelelően meghatározhassa, a bizonyítási kötelezettségről a feleket tájékoztathassa. Mindezek alapján van lehetősége a perben az alperesnek arra, hogy védekezését megfelelően, a felperes keresetében megjelölt jog, az alapjául szolgáló tények és bizonyítékai körében adekvátan megtehesse elkerülve a meglepetés ítéleteket.⁵⁷

SZÖKE és MOLNÁR⁵⁸ a VI. Ppn. novella módosítását követően arra az álláspontra helyezkedtek tanulmányukban, hogy a bíróságnak – a felperes kereseti tényállításához kötöttségből adódóan – a jogvitát az anyagi igazság elsődleges szempontrendszere alapján kell elbírálnia. Így a jogcímhez kötöttség elvének érvényesülését nem tartották indokoltnak. Ezzel egyező álláspontra jutott KENGYEL⁵⁹ is, utalva arra, hogy az igazság kiderítésére történő törekvés megoldhatatlannak mutatkozik a tárgyalási elv VI. Ppn. novellájában foglalt hivatalból elrendelhető bizonyítás nélkül.

KOVÁCS⁶⁰ bíró álláspontja szerint a jogcím a jogcselekmény célja, amely nem azonos azzal a tételes joggal, amelyet a felperes keresetében megjelöl. A Pp.3.§ (2) bekezdése alapján a bíróság a felek nyilatkozatát annak tartalma szerint kell értelmeznie és vizsgálnia.⁶¹ KOVÁCS László álláspontja szerint a perbeli jognyilatkozatokat, amelynek tárgya perbeli cselekmény, meg kell különböztetni az anyagi jogi jognyilatkozatoktól, amelyek ezzel szemben joghatás előidézésére irányulnak.

MOLNÁR⁶² a jogcímhez- és a kérelemhez kötöttség körében kifejti, hogy a bíróság „a jogviszonyt mindig a helyes jogcím alapján köteles minősíteni és elbírálni”, ezért a Pp 3. § (2) bekezdése alapján a fél kérelmétől – annak tartalma szerinti értelmezés alapján – eltérhet. A tisztességes eljárás vonatkozásában a szerző kifejti, hogy ezen követelmény nem öncél,

⁵⁵ GADÓ (2000) im. 37-38.

⁵⁶ HAUPT Egon: A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben, Magyar Jog 2000/10. 605-615.

⁵⁷ Haupt Egon a jogi képviselővel eljáró felek esetében indokolatlannak tartja azt az ellenérvet, hogy a jogban járatlanság, a helytelenül, vagy tévesen megjelölt jogcímen történő kereset elbírálás hátrányt jelenthetne. A jogi képviselettel nem rendelkező felek esetében pedig arra hivatkozik, hogy a feleknek a közzétett és kihirdetett anyagi jogszabályokat ismerniük kell, ezek ismeretének hiányára anyagi jogi jognyilatkozataik vonatkozásában sem hivatkozhatnak eredménnyel.

⁵⁸ SZÖKE Irén - MOLNÁR Ambrus: *Jogalkalmazási kérdések a polgári perrendtartás módosításával kapcsolatban* Bírósági határozatok 1997/8. 631-636.

⁵⁹ KENGYEL Miklós: *A rendelkezési és a tárgyalási elv a polgári perrendtartás 1995. évi módosítása után* Magyar Jog 1996/5. szám 278-285.

⁶⁰ KOVÁCS László „*Mit jelent a bíróság jogcímhez kötöttsége? - észrevételek dr. Haupt Egon cikkére*” című, a Magyar Jog 2003/9. számában megjelent cikkében

⁶¹ A Pp.3.§ (2) bekezdésének ezen értelmezése a többségi bírósági álláspont szerint általánossá vált, azonban azt HAUPT Egon vitatta az „*És mégis jogcímhez kötött! - válasz Kovács László szerkesztő észrevételére*” című a Magyar Jog 2003/12. számában megjelent írásában. A Pp.3.§ (2) bekezdésének értelmezése körében Haupt Egon álláspontját osztjuk. E vonatkozásban a bíróság többségi jogértelmezését kiterjesztő, contra legem értelmezésnek tartjuk.

⁶² MOLNÁR Ambrus (2009): im (lásd 14. lábjegyzet) 129-139.

hanem tartalmi keret, és annak biztosítására szolgál, hogy a bíróság döntését kizárólag a tények és a jogszabályokra alapítsa. A perbe vitt társadalmi viszonyok érdemi megoldási igényével látja összhangban állónak a tisztességes eljárás követelményének azon értelmezését, hogy „az irányadó jogszabályok összességének az oldaláról vizsgálja” a bíróság a felek tényállításait és „amennyiben azok között arra alkalmasat talál, a kérelmet teljesíti; ugyanis álláspontja szerint „semmilyen érv nem szólhat a mellett, hogy pusztán a jogcím téves megjelölése miatt a kereset elutasításával a felet egy, vagy több újabb perre kényszerítse a bíróság”.

8. A keresetről mondottak összegzés

A polgári perben az érvényesíteni kívánt magánjogi jogosultság alapját az előadott tények komplex egysége jelenti elsődlegesen. Ezzel áll elválaszthatatlan logikai és jogi kapcsolatban a keresetben előadott jogviszonyt meghatározó jogszabályhely, mint a magánjogi igény jogi alapja. A kereseti tényállítás a kereset ténybeli alapját fejezi ki (tényállás), míg a jogállítás az igény jogi alapját (a kereset tárgya). A keresettel érvényesített magánjogi igény megnevezésére az anyagi jogi értelmű – és az eljárásjogi kódexekben nem is használt – *jogcím* megnevezése helyett eljárásjogi értelemben a **jogalap** a megfelelően adekvát elnevezés.⁶³ A jogalap meghatározott megjelölése pedig a konkrét tárgyi jogszabályhely egyediesített (individualizálási elv) megjelölését is szükségessé teszi.

⁶³ Nem véletlenül beszél a régi Pp. jogállításról: mint ahogy a tényállítás a kereset ténybeli alapját fejezi ki (mai szóhasználat: tényállás), úgy a jogállítás az igény jogi alapját (azaz a kereset tárgyát).

III. A polgári per célja

1. Az igazság, mint percél kodifikálása

Az igazság, mint percél magyarországi kodifikálására a Pp.-ben került sor. Bár a tételes jogba a Pp. alább elemzett 1.§-ával került be az anyagi igazság,⁶⁴ annak a honi jogtudományban már voltak előzményei. A polgári korszak eljárásjog tudomány eredményeként létrejövő 1911-es Pp. koncepciója is a valóságnak megfelelő tényekre alapított, igazságos döntés elérését kívánalomként állító bírói döntést tekintette a per végcéljának.⁶⁵ Az 1911-es Pp.-ben nem voltak azonban alapelvek, így ezen kérdéskör szabályozása a tételes jogi rendelkezések között fel sem merülhetett. Nem mondható tehát, hogy a szocialista korszak perjogi tudománya a polgári korszakéhoz képest nívumként hozta volna elő igazságot, mint percélt, azonban nem vitathatóan tételes jogi, alapveti rendelkezésként újdonság volt.

A polgári perrendtartás 1953. január 1. napjától 1972. december 31. napjáig hatályos eljárásjogi törvény (Pp.) 1. §-a az anyagi igazság alapján történő ítélezés biztosítását tűzte ki célul.⁶⁶ A Pp. harmadik novellájának (az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet: III. Ppn.) módosítását követően 1973. január 1. napjától 1999. december 31. napjáig a Pp. 1. §-a szerint a jogviták eldöntését az „anyagi” jelző elhagyásával, csak az igazság alapján biztosítják a bíróságok.⁶⁷ 2000. január 1. napjától a Pp. 3. § (1) bekezdése is⁶⁸ az anyagi igazság helyett fenntartotta az igazság kifejezést használatát.

Az „anyagi” jelző használata az igazság tartalmi, a bírósági eljárást érdemben nem befolyásoló kiegészítés volt. Ezen jelzős szerkezetű terminológiára használatának az deklaratív célja volt, hogy a szocialista korszak perjog-tudománya élesen elhatárolódjon a polgári, az ún. burzsoának perjogtól. Az elhatárolódás szimbolikus elemén túl ennek az eljárásjogi aspektusa abban állt, hogy a formális (alaki) igazságot előtérbe állító szabadelvű, magánautonómiaira építő felfogásától megkülönböztethető legyen a kollektivista ideológiai meghatározottságú, pártállam által deklarált anyagi igazságosság elsődlegességét hirdető eszmerendszer.

Ugyanis a formális (alaki) igazságosság csupán a perbe vitt tényeken alapuló igazságot foglalta magában. Azonban a formális igazságot nem tartották igazságnak a szocialista jogtudósok.⁶⁹ CSIKY mutatott rá arra, hogy az igazsággal szinonim fogalmi kifejezések az anyagi igazság, az objektív igazság fogalmak, ezért indokolt és egyben célszerű is igazság

⁶⁴ Majd utóbb az igazság alapján biztosított jogrendezés alapelve.

⁶⁵ Az 1906. évi május hó 19-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai, [XVII. kötet] hiteles kiadás, kn., Budapest, 1907, 195. old.

⁶⁶ „Ennek a törvénynek az a célja, hogy a bíróságok előtti eljárásban az állampolgárok személyi és vagyoni jogaival, továbbá az állam és az egyéb jogi személyek vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült jogviták eldöntését az anyagi igazság alapján biztosítsa.”

⁶⁷ „Ennek a törvénynek az a célja, hogy a bíróságok előtti eljárásban a polgárok személyi és vagyoni jogaival, továbbá az állam és a jogi személyek vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült jogviták eldöntését az igazság alapján biztosítsa.”

⁶⁸ Pp. 3. § (1) bek.: „A bíróságnak az a feladata, hogy a jelen törvény céljának (1. §) megfelelően az igazság kiderítésére törekedjék.” Hatályos: 1973.01.01.-1999.12.31.

⁶⁹ HÁMORI VILMOS: Az igazság és megállapítása a polgári perben, in: Magyar Jog 1961. évi 11. szám 511. old. CSIKY OTTÓ: Az abszolút igazság és a polgári per tényállásának megállapítása, in: Magyar Jog 1962. évi 11. szám 514. old.

kifejezés használata megkülönböztető jelző nélkül,⁷⁰ mivel a formális igazság nem igazság. A burzsoá perrendben a bizonyítatlan tényekből eredő megállapításokat és jogkövetkezmények, mint perbeli igazság fogalmát ideológiai alapon utasították el a szocialista jogtudósok. A per ezen magánjogi aspektusa, nem volt összeegyeztethető a per szocialista társadalmi eszméjével, ideológiai céljával: a szocialista jogrend védelmével.

2. Féluralom a formális igazságosság szempontrendszerében

A formális (alaki) igazságot előtérbe helyező polgári eljárásjog rendszerében a bíróság felek által előadott kérelemhez, tényekhez és megjelölt tárgyi joghoz kötöttsége szükségszerű. A fél által érvényesíteni kívánt jog vizsgálata a fél által előadott, a keresete alapjául szolgáló perbe vitt tényálláson alapul. A bíró a fél előadást annyiban vizsgálja illetve vizsgálhatja ebben a burzsoá (valamint az adverzális jellegű) rendszerben, amennyiben azt a másik fél *contradictio*-jában vitássá teszi. A nem vitatott tényeket valóban kell elfogadnia és csak azt vizsgálni, hogy azok alapján a fél által megjelölt jogkövetkezmény alkalmazható-e.

A magánjogi viták keretét itt az autonóm és mellérendelt viszonyban álló jogalanyok (a perben felek) határozzák meg. A bíró mozgásterét kijelölik a felek, egyben elő is írják annak teljes kimerítését. A bírónak a felek által meghatározott ténybeli és jogi keretet lehet és kell kitölteni. A bíróság szolgáltató jellege ez esetben igen erős.

A kereseti kérelemhez és a kereseti kérelemben megjelölt joghoz (jogcímhez) kötöttség a polgári peres eljárás igazságossága körében a felek önrendelkezési jogához kapcsolódik rendszertanilag. A felek önrendelkezési jogának elvi, alkotmányos (alapjogi) tartalmát a 26/1990. (XI.8.) és az 1/1994. (I.7.) AB határozatok fejtik ki. Az Alkotmánybíróság ezen határozataiban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikkére, az Alkotmány 54.§ (1) és 57.§ (1) bekezdésére alapítottan mondta ki, hogy az önrendelkezési jog korlátozhatatlan alapjog, a bíróság a felek döntési–rendelkezési szabadságát nem vonhatja el. A bíróság a fél kérelmétől nem térhet el: azon túl nem terjeszkedhet. Ugyanakkor a bíróság döntésének a kérelem egészére ki kell terjednie, azt ki kell mérítenie (az ítélet teljességének elve Pp. 213. § (1) bek.).

A polgári perben a rendelkezési jog⁷¹ a „*ne eat iudex ultra petita partium*” elve alapján tartalmilag az jelenti, hogy

- a bíró nem terjeszkedhet túl a felek kérelmein (*ultra petitum*);
- a perbeli cselekmények foganatosítására és a perbeli döntések meghozatalára csak a felek kérelme alapján és azok kifejezett keretei (rendelkezései) között kerülhet sor.

A felek által megjelölt jogtól (jogcímtől) eltérő perbeli cselekmények, és a jogcímhez nem kötött ítéleti rendelkezés a fair eljárás követelményeibe ütközik,⁷² az a jogalkotó által deklarált polgári per céljával nem egyeztethető össze. Az anyagi, objektív igazság kiderítése a felek erre irányuló eljárásjogi rendelkezéseinek hiányában csak a tisztességes peres eljárás-, és a felek perbeli egyenlőségének sérelmével valósítható meg. Az anyagi- és az eljárásjogi igazságosság ütközése, érvényre jutása, valamint a felek rendelkezési joga és a bírói aktivitás (a hivatalbóliség) dichotóm, és szükségszerűen együtt járó fogalmak. Az autonómia, az önrendelkezés szabadságának ára az anyagi igazságosság korlátozott érvényesülését is jelenti. Azt, hogy akkor és annyiban tud az érvényre jutni az anyagai igazságosság, amennyiben a

⁷⁰ CSIKY OTTÓ: Az abszolút igazság és a polgári per tényállásának megállapítása, in: Magyar Jog 1962. évi 11. szám 514-515. old.

⁷¹ KENGYEL Miklós: *A bírói hatalom a polgári perben* Osiris, Budapest 2003.

⁷² KISS Daisy: *A fair eljárás* In *A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években* (szerk.: PAPP Zsuzsa) ELTE Eötvös Kiadó

felek magánautonómiájukkal felelősen élnek, perbeli állítási és bizonyítási terhüknek eleget tesznek.

A vitássá tett tények esetén sem a való tények megállapítás érdekében folyik a bizonyítás, hanem a fél által állított, valónak mondott tények igazolása végett (vagy éppen azok megcáfolása iránt). Ugyanis, ha a bíróság a felek keresetben megjelölt jogalapjához és a bizonyítási indítványaikhoz (nyilatkozataikhoz és kérelmeikhez) ténylegesen kötve van, akkor nem terjeszkedhet túl a perbe vitt tények körén, nem vizsgálhatja azok valósággal való viszonyát sem. A perbeli két fél állítása illetve contardictio-ja közül a valószínűbbet, a valószínűbbnek látszót kell megtalálnia. Az itt burzsoának nevezett, adverzális (az angolszász rendszerű perjogokban megvalósuló) rendszerben a bíró bizonyítást ex officio nem végezhet.

A formális, perbeli igazság szélső értéke lehet az a helyzet, hogy két valótlán tényállítás (vagy hamis, ténybelileg valótlán beismerés) közül a kisebb mértékben valótlant, a kevésbé hamisnak látszót lehet és egyben kell kiválasztani a bírónak. Az ilyen bírósági döntés nyilvánvalóan nem nevezhető a szocialista perjog tudomány által előtérbe helyezett anyagi igazság ugyanis tényleges tartalma objektíve valótlán. A jogerő, a perbeli jogvita végső lezárása szempontjából az így nyert alaki és formális szempontból igaz ítélet semmiben nem különbözik a hivatalból anyagi igazságon alapuló illetve arra törekvő ítélettől. Mindkettőt igaznak kell elfogadni, és hozzá az állami végrehajtás, a kikényszeríthetőség tapad.

A szocialista, anyagi igazságot a per céljává emelő rendszerben e fent írtakkal szemben a kereseti kérelmen túlterjeszkedő, aktív bírói magatartást találunk. Solt mutatott rá,⁷³ hogy ezen bírói attitűd szoros kapcsolatban áll az objektív igazság elvével. Solt szerint ugyanis a materiális igazság akkor érvényesülhet szélesebb körben, amikor a bíróságot nem köti a felek nyilatkozatai, kérelmei. A „valóság-hű ítélkezést” – általában – a kérelmen túlterjeszkedő bírósági tevékenység megelőzheti, mint a kérelemhez kötött ítélkezés. Bár Solt nézete széles körben elfogadott, és látszólag logikus következtetésnek tűnik, annak kvantitatív igazolása nem ismert.

Kvalitatív kutatásunk adatai alapján állítható bírói tapasztalat,⁷⁴ hogy a felek a perben nem két irreális és a valóságtól elrugaszkodott, fiktív tény-illetve valóságrendszert ütköztetnek. A kontinentális és ezen belül is a szocialista perjog alapján született és közzétett ítéletekben a felek két egymáshoz közel álló, koherens tényalapot kísérelnek meg elfogadtatni. Ezek olykor árnyalatnyi ténybeli különbsége a levont jogkövetkezmény illetve jogi diszpozíció értelmezési tartományára vonatkozik.

Másik jellemző esetben a másik fél nem az amúgy is okirattal bizonyított jogviszony létét, fennálltát vitatja, hanem az abból eredő jogok és kötelezettségek teljesítését vagy azok milyenségét. Azaz arra kívánunk utalni, hogy a polgári jogvita és az abból eredő polgári per sajátossága mindkét rendszerben döntően azonos a nagy számban előforduló ún. gyakori esetekben. Az eltérés így inkább abból adódik, hogy az egyik rendszerben a fél és csak a fél jogosult saját érdekében, saját maga számára legkedvezőbb perbeli cselekményeket megtenni, míg a SOLT által valóságosabb ítéletet eredményező rendszerben a bíróság is ex officio ebbe beavatkozhat. Ezen még egy kontroll látszólag jobbitó, a valóságot pontosabban elérő rendszert eredményezhet, azonban annak diszfunkciója esetén vagy a kívül álló, a kérdést leegyszerűsítő szemlélet a hibákat felnagyíthatja. Esetlegesen pont azok a közvetlenül érintett

⁷³ SOLT KORNÉL: Az elsőfokú ítélkezés korlátai a polgári perben, in: Jogtudományi Közlöny 1965. évi 6. szám 234. old.

⁷⁴ 2013-14 évben 6 törvényszéki bíróval, 2 járásbíróval és 2 Kúriai bíróval készült irányított interjú. Ezekben arra kerestük a választ, hogy a bírák számára a okozott-e és ha igen milyen jogi, etikai szakmai konfliktust az eljárás és az anyagi igazság ütközése konkrét perbeli helyzetekben. Az interjúkat szó szerint lejegyeztük, majd a szövegeket kódolás után elemeztük. A kutatás részletesebb módszertanának és eredményeinek bemutatása a jelen tudományos pályázat terjedelmét meghaladja.

felek lesznek passzívak, akik a saját igazságuk legjobb ismerői és saját maguk érdekeinek legjobb kijárói lennének.

A szocialista korszak jogirodalmában CSIKY és NÉVAI is szembe helyezkedett azzal az eljárásjogi rendszer szemlélettel, amely a polgári pert két fél magánügyének és magánérdekének tekintette. Ugyanis Névai a szocialista perjog a rendelkezési elvet nem tartotta elsődleges alapelvnek, és vallotta „a szocialista bíróság nem lehet bekötött szemű Iustitia.”⁷⁵ Míg Csiky szerint, ahol a bíró csak a felek által feltárt tényekre alapozottan dönthet, és meg kell elégednie az így szükségszerűen adott formális igazsággal a döntés nem lehet valóságos és helyes. Ezért a kérelmen túlterjeszkedő ítélezési gyakorlatot elméletileg is helyesnek tartotta az objektív igazság, mint percél elérése érdekében.⁷⁶

3. A Pp. rendelkezése és szövegezése a jogalap körében

Az 1953. január 1-én hatályba lépett új Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényként a kereset jogalapja körében módosította a korábban fennálló és fentebb ismertetett szabályozást elsődlegesen az 1911. évi Pp. 129. §-a körében. Az új Kódex, a Pp. 121. § (1) bekezdése rendelkezik a pert megindító keresetlevél kötelező tartalmi kellékeiről, míg a c) pont a tárgyalt témánk szempontjából jelentős jogalap, a tényállás és bizonyítékok előadásáról. A Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontja alapján abban fel kell tüntetni:

- az érvényesíteni kívánt jogot,
- az annak alapjául szolgáló tényeknek és
- azok bizonyítékainak előadásával.

Pp. 1953.január 1-től 1958.február 28-ig hatályos, az érdemi döntés keretei cím alatti 215. §-a szerint a „*marasztalás*”⁷⁷ a kereseti kérelemhez igazodik”; azzal, hogy ez a szabály a főkövetelés járulékaire (kamat, költség stb.) is kiterjed. 1958. március 1-i hatállyal módosításra került a lefelé nyitott (és csak felfelé zárt) tartalmú kötöttség egyértelmű kimondása okán, miszerint „a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen”.

A Pp. jogalkotói teleologikus értelmezésű szándéka és nyelvtani értelmezése szerint a felperes által érvényesíteni kívánt jogot önállóan és külön nevesítve kell feltüntetni a keresetlevélben. Annak nem az alapjául szolgáló tényekből és bizonyítékokból kell kitűnnie, ahogy a korábbi, 1911. évi Pp. szabályozás előírta. Ugyanis az „*előadásval*” kifejezés társhatározó „-val” ragja egyértelműen ezen különálló, konjunktív tartalmi feltételre utal. A kereseti kérelemhez kötöttség pedig jelenti egyfelől a kereset összegének felső korlátját az érdemi döntés vonatkozásában. Másfelől pedig azt is jelenti rendszertani értelmezés alapján, hogy a pert megindító kereset három konjunktív tartalmi eleméhez is, így a megjelölt érvényesíteni kívánt joghoz is kötve van a bíróság: a marasztalás körében értelmezendő összegszerű kötöttségen túli, többlet kérelemhez kötöttséget szabályoz a Pp. 215. §-a. Azonban ezen szigorú, formális értelmezéssel szemben a Pp. 4.§-ának rendelkezése hozható fel.

Ugyanis a Pp. a hatályba lépéstől 1995. augusztus 28-ig, az Alapvető elvek fejezetben hatályban volt, 4. §-ának első mondata szerint a bíróság csak „**általában**” van kötve a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz. Ezen alapelvi rendelkezés a Pp. 215.

⁷⁵ NÉVAI LÁSZLÓT idézi: CSIKY OTTÓ: Az abszolút igazság és a polgári per tényállásának megállapítása, in: Magyar Jog 1962. évi 11. szám 514. old.

⁷⁶ CSIKY OTTÓ: Az abszolút igazság és a polgári per tényállásának megállapítása, in: Magyar Jog 1962. évi 11. szám 514. old.

⁷⁷ A „marasztalás” kifejezés az 1911. évi Pp. 394. §-ának szövegszerű megisméltése. A marasztalás kifejezés csak a kereseti kérelem összegére vonatkozó jelentést hordoz, ahogy arra dolgozatunkban korábban már utaltunk.

§-ában írt „ne eat iudex ultra petita partium”⁷⁸ elvének nyitott tényállási értelmezést teszi lehetővé a bírói gyakorlat és az ellenvetést tevő jogelméleti szerzők⁷⁹ véleménye szerint. A kereseti kérelem összegszerű felső korlátja mellett a bíróság a kereseti vagy viszontkereseti igényt érvényesítő fél részére a meg nem jelölt és a tévesen, hibásan megjelölt érvényesített jogon kívüli vagy túli jogalapon is érdemben bírálhat el magánjogi igényt.

Nézetünk szerint a fenti ellenvetés és annak érvelése fogadható el. Egyrészt annak alapja olyan bírói gyakorlaton nyugszik, amely kifejezetten és elismerten egy korábbi jogszabályi rendelkezés mellett született elvi döntésen, nevezetesen 4. számú Elvi Döntésen alapult. Történt mindez az 1911. évi Pp. hatályon kívül helyezése után úgy, hogy kifejezett a korábbi jogszabályi rendelkezés mellett kimondott jogelvet a bíróságok a Pp. hatályba lépése után is maradéktalanul alkalmazzák.

Ennek alapján, ha a követelést érvényesítő fél által előadott tények valóban bizonyulnak, vagy más perbeli személyek előadása illetve egyéb percelemekényei a kereseti (vagy viszontkereseti) követelést megalapozzák, akkor a megjelölt és érvényesített jog (jogalap) helytelen megnevezése okán a keresetet, illetőleg a viszontkeresetet elutasításra nem kerülhetett még akkor sem, ha az igényt érvényesítő fél e körben egyáltalán nem jelölt meg jogot.⁸⁰

Ez olyan törvényt lerontó consuetudo (szokásjog) az 1911. évi Pp. hatályon kívül helyezését követően, amely bírói jogértelmezés kereteit szétfeszíti. Ugyanis az eljárásjog kógens szabályozási szerkezetű: az kötelező a peres felekre és a bíróságra is. Attól sem a felek egyező akarattal sem a bíróság méltányosságából nem térhet el, még az értelmezési jogkörben sem. A Pp. korábban hatályos 4.§ rendelkezése normatív jellegű alapelv. Az a jogalkalmazás vonatkozásában a jogértelmező ill. hézag kitöltő szereppel is rendelkezik normativitása mellett.⁸¹ Az alapelvek konkrét tételes jogi rendelkezése a jogszabályok értelmezését és azok alkalmazását segítik a jogértelmezési határesetekben, illetve akkor, amikor a polgári perrendtartás szabályai a bíróság számára részleges, vagy teljes szabadságot biztosítanak.⁸²

Azonban ezen jogértelmezési szabadság a jelen esetben, az „általában” kifejezés kapcsán nem áll fenn. Ugyanis a Pp. 4.§-a nem ún. nyitott eljárásjogi tényállás: nem a bíróság dönti el, hogy a konkrét perbeli esetben fennáll-e vagy sem a kötöttsége a kereseti kérelemhez. Az általában kifejezés az jelenti, hogy ezen kötöttség mindig fennáll, amíg attól a kógens tartalmú eljárásjogi jogszabály eltérést nem enged.⁸³ A polgári magánjogi igények diszpozitív jogi természetével⁸⁴ ellentétes eljárásjogi álláspont, hogy a bíróság az autonóm jogalanyok egyes kereseti kérelmeihez kötve van, másokhoz pedig nem.

Az egységes joggyakorlat kialakításának nehézségére tekintettel pedig e körben a jogbiztonság alkotmányos elvét is sértené az, ha egyes bíróságok eltérő értelmezést adnának ügýtípusonként vagy kereseti kérelem-típusonként az „általában” kifejezésnek. Végso érvünk szerint pedig az az értelmezés, hogy a bíróság kötve van a fél által érvényesített joghoz, ha

⁷⁸ Saját fordításunkban: „bíró túl ne lépje a felek kérelmét”.

⁷⁹ BAJORY PÁL: Az érdemi döntés korlátai a polgári perben, Magyar Jog 1960. 10. 416-417.

⁸⁰ BAJORY PÁL: Az érdemi döntés korlátai a polgári perben, in: Magyar Jog 1960. 10. szám 418.

⁸¹ NÉMETH János: Alapvető elvek IN Német János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata I. kötet KJK Budapest 1999 24.

⁸² NÉVAI László: Alapvető elvek IN SZILBEREKY Jenő / NÉVAI László (szerk.): A polgár perrendtartás magyarázata I. kötet KJK Budapest 1976 54.

⁸³ Ilyen tipikus eltérés elsődlegesen a különleges eljárások között találhatóak a személyállapot (státus)-, a családjogi és a gondnokság alá helyezési perek körében. Ezen esetek részletes elemzése meghaladná kutatási területünk körét így e körben azokra csak utalunk arra a processzuális tartalmú tényre, hogy ezen esetekben a bíróság bizonyítási kötelezettsége is fennáll.

⁸⁴ VÉKÁS Lajos: Javaslát a szerződéses általános szabályainak korszerűsítésére, PJK, 2001/3., 3-14. <http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/vekas-lajos-javaslát-a-szerzodesesek-altalanos-szabalyainak-korszerusitesere-pjk-20013-3-14-o/865>

helyes jogot (jogalapot) jelölt meg az igényt érvényesítő fél, míg nincs kötve, ha helytelen, gyakorlatilag azt jelentené, hogy végső soron nincs kötve a bíróság a fél kérelméhez csak a bíróság által helyesnek tartott minősítéshez. Ez pedig nyilvánvalóan illegitim, contra legem értelmezés lenne, amely durván sértené a felek önrendelkezését azon magánjogi igényeik vonatkozásában, amelyek kvázi közjogiasítását (hivatalból történő vizsgálatára, és érdemi elbírálására) jelenti a bíróság ezen túlzott mértékű gyámsága.

4. Rövidített ítélet szerkesztés

A bíróság rövidített ítéletszerkesztési lehetősége is csak akkor áll fenn a Pp. 221.§ (2) bekezdés első és második fordulata alapján, ha a keresetben érvényesített jogról való lemondás vagy jog elismerése történik meg. Azaz, a kereset tárgyaként szükségszerűen meg kell jelölni az érvényesített jogot, ugyanis elismerni csak a jogként artikulálódó *követelést* vagy *más jogot* lehet figyelemmel a korábban elemzett Pp. 24.§ (1) bekezdésében írt szókapcsolatra. Ha a kereseti kérelem jogalapját, legalább az individualizálási elv alkalmazásával nevének megjelölésével nem kell feltüntetni a keresetlevélben a Pp. 121.§ (1) bekezdés c) pontja szerint, akkor csak a követelés összegét lehetne elismerni. Ez esetben a bíróság előtt nem érvényesíthető naturalis obligatónak minősülő igények is megítélésre kerülhetnének, ha a tényállás nem kellően pontos vagy az igény absztrahálódott újabb jogügyletek során.

Továbbá a joghatás kiváltására nem alkalmas, érvénytelen (például a Ptk. 200.§ (2) bekezdése szerint jogszabályba vagy nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző és így semmis) szerződéseken alapuló összegszerű igények elismerése és megítélése is megtörténhet a meg nem jelölt jogalap elismerése esetén. Holott a magánjogi igényt alapját jelentő kötelemfakasztó tény semmisséget a bíróságnak hivatalból kellene észlelni, ahhoz egyéb eljárásra nincs szükség. Az érvénytelenség jogkövetkezményeiről szóló 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 2. pontja alapján az érvénytelenség általános jogkövetkezménye az, hogy az ilyen ügyletre nem lehet jogot alapítani, vagyis a felek által célzott joghatások nem érhetők el.⁸⁵ Ez az a jogkövetkezmény, amelyet semmisség esetén a bíróságnak hivatalból kell alkalmaznia, ahogy ezt a bírói gyakorlat mindig is értelmezte a Ptk. hatályba lépését követően.

Ez nyilvánvaló ellentmondásra vezet az objektív igazságot kideríteni szándékozó álláspontot képviselő nézet érvrendszerében: azért lesz objektíven igazságtalan az érdemi döntés, mert az anyagi igazság érvényre jutása érdekében a bíróság nem követelte meg

5. A bíróság indokolási kötelezettsége

A perbeli vita, mint jogviszony – ahogy arra korábban már utaltunk – olyan emberek közötti, vitássá tett, komplex viszony, amelyet a tárgyi jog szabályoz.⁸⁶ Ebből pedig okszerűen következik hogy a polgári perbeli kereset tárgya olyan jogviszony vagy jogosultság, amelyet a tárgyi jog határoz meg. Azonban létező, és megnevezhető tárgyi jogi jogforrás és annak konkrét jogszabályhelye hiányában a kereset jogilag megalapozatlan, meghatározatlan.

⁸⁵A PK vélemény indokolása szerint a Ptk. 198. § (1) bekezdés terminológiájával élve: „az érvénytelen szerződés nem hoz létre kötelezettséget a szolgáltatás teljesítésére, illetve jogosultságot a szolgáltatás követelésére. Az érvénytelenség általános jogkövetkezménye tehát az, hogy az ilyen szerződéshez nem fűződhetnek a felek által célzott joghatások.”

⁸⁶FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: A római jog története és intézményei, 3. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 69. old.

A jogalap vonatkozásában hiányos (vagy meghatározatlan kereseti tényállás alapján) lefolytatott peres eljárásban is fel kell tüntetnie a bíróságnak a jogvitát érdemben lezáró ítéletben a megítélt vagy elutasított jogot. A bíróság által alkalmazott jogot az érvényesített igényt megállapító vagy azt elutasító ítéletben egyaránt fel kell tüntetni. Ugyanis törvénytelen (jogilag megalapozatlan) az az ítélet, amelyben a bíróság nem hivatkozik konkrét jogszabályhelyre.⁸⁷

A bíróság jogi indoklási kötelezettségének nem tesz eleget a Pp. 221. § (1) bekezdése alapján,⁸⁸ ha az alkalmazott jogot (és az alkalmazásának okait) nem jelöli meg. Tehát a bíróságnak legkésőbb ítélete indokolásában elsődlegesen meg kell jelölnie a felperes nyilatkozatától függetlenül, hogy a perbeli igény, a kereset jogalapja mi volt. Másodsorban a megnevezett és az elbírált jog alapján a releváns tényállást fel kell tüntetni és indokát kell adni annak, hogy az érvényesített igény jogalapját mennyiben és miért találta alaposnak a bíróság vagy azt miért utasította el.

Azonban álláspontunk szerint nem nevezhető tisztességesnek az alperessel szemben az olyan eljárás, ahol a kereset jogalapja csak a jogvitát érdemben (és első fokon) lezáró ítélet tartalmazza meglepetésként. Ez esetben a keresettel szembeni ténybeli és jogi védekezés lehetősége korlátozott. Az alperes ez esetben nem tudja felhozni azon tényeket és jogi érveket, amelyek a jogvita szempontjából jelentősek lehetnek.

A perbeli tényállás körében általánosnak és köztudomásúnak nevezhető, hogy a jogvita alapját képező múltbeli és befejezett tényeket a felek ismerhetik a legrészletesebben, arról sok esetben közvetlen tudomással bírnak. A tárgyi jog kerete, a tárgyi jogi norma dispozíciója meghatározza, és pontosan körülírja a jogvita elbírálása körében bizonyítandó tényeket [Pp. 164.§ (1) bekezdés]. Az alperes keresettel szembeni védekezésének korlátozása csak akkor lenne elfogadható, fair eljárásjogi szituáció, ha a bíróságnak hivatalból kellene feltárnia a jogvita valamennyi releváns tényét nyomozati-elvű eljárás keretében. Ekkor a bíróság hivatalból (ex offició) lefolytatott bizonyítási cselekményei kiegyenlítenék a peres felek eljárásjogi helyzetének asszimetriáját. Azonban a tárgyalási elv alapú eljárási szabályok, így a Pp. rendelkezései, ahol a felek kötelessége és egyben kizárólagos lehetősége bizonyítási indítványok megtétele, ezt a kiegyenlítést nem tudja biztosítani.

A bíróság indoklási kötelezettsége a fent mondottak alapján csak a perben megismert valamint a köztudomású tényekre terjedhet ki, és a keresettel érvényesített jogon alapulhat.

6. A bíró úton nem érvényesíthető követelések eljárásjogi jellegzetessége

A bírói jogvédelemben nem részesülő jogok alatt a természetes kötelmeket, az ún. naturalis obligatiokat⁸⁹ értjük. Szladits⁹⁰ szerint a bíróilag nem érvényesíthető kötelmekben van hitelező és adós, de nincs teljesítési kényszer. A bírói úton történő kikényszeríthetőség hiánya okán kötelmek teljesítése nem minősíthető tartozatlan fizetésnek, sem ajándék, ezek közvetett hatásokat előidézhetnek. Grosschmid⁹¹ *imperfect kötelemként* határozza meg a naturalis obligatiokat, azaz ezen kötelmek alaki kénytetősége köréből a keresetjog (a kikényszeríthetőség), az állami jogvédelem biztosítása hiányzik csak.

⁸⁷ NÉVAI LÁSZLÓ – SZILBEREKY JENŐ: Polgári eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968, 359. old.

⁸⁸ Pp. 221. § (1) bekezdése: Az ítélet indokolásában röviden elő kell adni a bíróság által megállapított tényállást az arra vonatkozó bizonyítékok megjelölésével, **hivatkozni kell azokra a jogszabályokra, amelyeken a bíróság ítélete alapszik.**

⁸⁹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: A római jog története és intézményei, 3. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 375.

⁹⁰ SZLADITS KÁROLY: A Magyar magánjog vázlata II. rész 6.

⁹¹ GROSSCHMID Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből II. kötet 2. rész 912.

A naturalis obligatiók nem lehetnek a keresetnek tárgyai a Pp. 130.§ (1) bekezdés f) pont második fordulata⁹² alapján, azok bírói úton nem érvényesíthetők.⁹³ Az egységes bírói gyakorlat alapján ezen kereseti jogra alapított igények esetén a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására kerül sor, vagy a Pp. 157. § (1) bekezdés a) pontjának⁹⁴ alkalmazásával a per megszüntetésére. Ez utóbbi esetben az eljárásjogi megszüntetésen túli, végleges és többé vitássá nem tehető anyagi jogerő (res iudicata) jogbiztonságot szolgáló intézménye is elérhető: az alperes a per megszüntetésére irányuló kérelemmel együtt, negatív megállapítási keresetet terjeszthet elő felperes ellen viszontkeresettel. Ebben annak megállapítását kérheti, hogy a felperest a keresetben érvényesített jog nem illeti meg. Ez esetben per megszüntetése, a negatív megállapítási viszontkereset tárgyalását nem akadályozza meg.

Ezen negatív megállapítási (viszont)kereseti konstrukcióból is látható, hogy a kereseti kérelem szükségszerű és kötelező tartalmi eleme kell legyen a felperes által érvényesített tárgyi jog. Ezen alanyi magánjogi igénynek megjelölése alapján megkülönböztethetőnek kell lennie a többi tárgyi jogtól, az individualizált kereseti tan tételének⁹⁵ megfelelően kell artikulálódnia. Természetes kötelelem bírósági úton történő érvényesítése körében a bíróság a felek e tárgyban kötött egyezségét sem hagyhatja jóvá a Pp.148.§ (3) bekezdése alapján, mert az a jogszabály rendelkezéseinek nem felel meg. Nem képez ezek alól kivételt az sem, ha az alperes a felperes természetes kötelmi igényét elismeri és azt teljesíteni vállalja.

Jól látható – a részletesen elemzett naturalis obligation alapuló – anyagi jogi igényhelyzetek bemutatása révén, hogy az eljárásjogi keretet, a bíróság cselekvéseinek természetét (kérelemhez kötöttség – hivatalbóltság) alapvetően és döntően határozza meg az érvényesített magánjogi igény tartalma. Annak egzakt, meghatározott volta esetén kerül az alperes abba a helyzetbe adekvát és legális jognyilatkozatot tehessen (ellenkérelem – kifogás – viszontkereset); valamint a bíróság, hogy a törvényes eljárás kereteit megfelelően biztosíthassa.

Komplex, bonyolult tényállások esetén, összetett magánjogi jogviszonyok körében olykor lehetetlen vállalkozás a tények kusza hálózatából, az érvényesíthető jogok sokaságából a jó vagy az egyedül törvényes lehetőség kiválasztása. Álláspontunk szerint erre csak a saját magánjogi igényeit érvényesítő fél önrendelkezési joga alapján, a fél saját maga érdekei és szándékának megfelelően kerülhet sor egy fair eljárásban. A kereset jogcímeként megjelölendő magánjogi igény (tárgyi jog) szükségszerű– és a legszorosabb kapcsolatban áll az eljárásjogi értelmű jogalpra vonatkozó perbeli nyilatkozattal.

7. A keresettel érvényesített jogról mondottak összegzése, következtetések

A polgári perben a keresetben megjelölendő joghoz, mint perbeli jognyilatkozathoz a bíróság kötve van. A felek perbeli önrendelkezési jogával szemben attól a bíróság a törvény által biztosított cselekményeket kivéve nem térhet el.

⁹² Pp. 130. § (1) bekezdés f. pont: A bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül [125. § (1) bek.] elutasítja, ha megállapítható, hogy 130. § (1) A bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül [125. § (1) bek.] elutasítja, ha megállapítható, hogy

f) a felperes követelése időelőtti, vagy - az elévülés esetét ide nem értve - **bírói úton nem érvényesíthető**;

⁹³ Magyar polgári perjog [I. kötet], szerkesztette: NÉMETH JÁNOS, átdolgozott kiadás, Ligatura, Budapest, 1997, 293.

⁹⁴ Pp. 157. § A bíróság a pert megszünteti:

a) ha a keresetlevelet már a 130. § (1) bekezdésének a)-h) pontja alapján idézés kibocsátása nélkül el kellett volna utasítani;

⁹⁵ MAGYARI Géza – NIZSALOVSKY Endre: *Magyar Polgári Perjog*, Budapest, 1939. 350.o. és Novák István: *Kereset a polgári perben*, Budapest 1966. 915.

A meghatározott tartalmú és adekvát jognyilatkozatok alapján tudja a bíróság a feleket tájékoztatni a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján a perben bizonyításra szoruló tényekről és tud rendelkezni a bizonyítási teher telepítéséről. Ennek alapján lehet egyértelmű és meghatározott, hogy a bizonyítás sikertelenség melyik félre, milyen következményekkel fog járni. Ezen tartalmi követelményeknek megfelelő, meghatározott tárgyú polgári perben biztosítható a felek ún. fegyveregyenlősége és a fair eljárás követelménye.

A Pp. 1.§ alapján a jogviták pártatlan elbírálását sértő, vagy azt veszélyeztető jogértelmezés a kereset jogalapjához kötöttség körében sem alkalmazható. A Pp. 2.§ (1) bekezdésében meghatározott tisztességes, fair eljáráshoz és a perek ésszerű időn belül történő lefolytatáshoz való jognak is érvényre kell jutnia a tárgyi joghoz kötöttség elméleti értelmezésénél. Ezen perkoncentrációt kívánó kötelezettség csak a keresetben megjelölt tárgyi joghoz kötöttség alapján érhető el. A Pp. 3.§ (2) bekezdése alapján a kérelemhez és ezen belül nevesítetten a jognyilatkozatokhoz kötöttség kizárja az ex offició perceseleteket és a kereseti kérelemben való túlterjeszkedést (Pp. 215. §). Ez utóbbi a fél által megjelölt jogtól, a kereset jogalapjától való eltérést is kizárja.

A keresettel érvényesíteni kívánt tárgyi joghoz kötöttség következetes alkalmazása mellett lehet csak egyértelműen és kétséget kizáróan állást foglalni az *anyagi jogerő (res iudicata)* kérdésében. Az ehhez szükséges egyik konjunktív feltétel, az ugyanazon jog alapján hozott döntés vizsgálata is csak a kereset jogi tárgyaként megnevezett, érvényesített jogok összemérése alapján végezhető el. Ezért a per előfeltételeinek vizsgálata során a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a kereset megjelöli-e individualizált módon az érvényesített jogot. A *perbeli anyagi jogi legitimáció (legitimatio ad causam)* fennállásának vizsgálata, csak a perben érvényesített anyagi jog, a kereset jogcímének megjelölése és ahhoz kötöttség alapján lehetséges.

A Pp. 215. §-alján az ítélet teljességének elve, a kereset kimerítése csak a meghatározott módon kifejezett érvényesített jog alapján hozott ítélet alapján lehetséges. A Pp. 3.§ (2) bekezdés 2. mondatának kiterjesztő értelmezése az egzaktság hiányát okozza a másodfokú eljárásban: abszolút eljárásjogi szabálysértés és az ítélet hatályon kívül helyezését eredményezi, ha a bíróság kiterjesztően vagy szűkítően értelmezte a keresetet. Ez a probléma fel sem merül, ha a kérelemhez-, az érvényesített joghoz kötöttség elve alapján jár el a bíróság.

IV. A cél és eszköz viszony értékelése a bírói aktivizmus és a féluralom szempontrendszerében

Vizsgálódásunk központi kérdése kimondva, kimondatlanul a rendelkezési elv és annak kereseti jogi aspektusai körül forgott. A rendelkezési elv kérdésének alapvető jelentőségét mutatja az is, hogy a hazai jogirodalom több mértékadó képviselője is foglalkozott a témával.⁹⁶ A perjog szocialista szemléletéből a tulajdonra és a magánautomóira épülő polgári eljárásrend átalakulásának kiemelkedő szellemi terméke volt az ügyész eljárásbeli jogairól és szerepéről szóló 1/1994. (I.7.) AB határozat. Ebben rögzítette az Alkotmánybíróság, hogy a felek az anyagi és eljárásjogi jogaikkal szabadon rendelkezhetnek, alkotmányos önrendelkezési joguk gyakorlásával szabadon dönthetnek arról, hogy kívánnak-e bírósági utat igénybe venni jogaik érvényesítésére, és ha igen azt milyen ténybeli és jogi alapon teszik (rendelkezési elv). Ezen jogi érvelés visszakanyarodást jelent MAGYARY múlt század első felében következetesen képviselt magánjogi alapállásához: magánjogi jogviszonyokban a felek akaraturalma a főszabály, amely a jogvédelem körére is kiterjed. „A bíróság, csak akkor adjon jogvédelmet, ha a fél kéri, de ekkor mindenesetre köteles azt megadni.”⁹⁷

Az angolszász adverbális rendszerben ennek dogmatikai kifejtése odáig jut el, hogy az igazság csak a felek jogviszonyában értelmezhető, és az anyagi jog csak annyiban létezik, amennyiben az eljárásjogilag kikényszeríthető. LORD WILBERFORCE bíró álláspontja szerint⁹⁸ jogvita kizárólag a felek között létezik. Annak eldöntése nem függ a felektől és perbeli magatartásuktól független igazságtól, a jogvita alapjául szolgáló teljes igazságtól, csak attól, amit a felek a jogvitában előtártak.⁹⁹

Látható, hogy a per szerkezetét és az eljárás résztvevőinek jogait (kötelezettségeit) meghatározó elem a kérelemhez kötöttség és a hivatalból történő eljárás kapcsolata.¹⁰⁰ Ez határozza meg alapvetően a polgári perben eljáró bírót megillető hivatalbóliség kereteit és mértékét. Ha a bíróság oldaláról közelítjük meg a kérdést: a bíró azt teheti meg, ami nem áll a felek hatalmában (ami nem a felek jogi illetve kötelezettsége). És igaz ez viszont is: a felek magánautonómiája ott és annyiban érvényesül a polgári perben, amennyiben a pervezetés és egyéb bírói cselekmények kizárólagossága el nem enyészti azt. Ugyanis a polgári perben az állam nem bocsátja a felek rendelkezésére a bírót. Ahogy arra utaltunk dolgozatunk bevezetőjében is, az eljárás menetének meghatározást, a jogrend védelmét a törvényes eljárás kereteinek biztosításával a szuverén kizárólagosan fenntartja.

⁹⁶ KENGYEL Miklós: A rendelkezési és a tárgyalási elv a Polgári perrendtartás 1995. évi módosítása után. Magyar Jog 1996.5. 278-285.; WALLACHER Lajos: Bírói aktivitás és félegyenlőség a polgári perben, avagy: korlátozható-e a bírói túlbuzgóság. Magyar Jog 1996.12. 725-730.; KISS Zoltá: A bírói pervezetés elméleti és gyakorlati kérdései a Pp. legutóbbi módosítása után. Magyar Jog 1997.3. 154-163. és A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp. 1995. évi módosítása után. Magyar Jog 1998.2. 84-90.; Köblös Adél: Polgári eljárásjog itt és ott. Kontroll 2005.1. 6-31.; ÉLESS Tamás - FARKAS Zsolt: A polgári perrel a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében Magyar Jog 2010/1. 1-12.; GADÓ Gábor: Az eljárási igazságosság a polgári perben Magyar Jog 2000/1. 18-43.

⁹⁷ MAGYARY Géza: Magyar Polgári perjog. (Átdolgozta: dr. Nizsalovszky Endre) Budapest, 1940. 229.

⁹⁸ In JOLOWICZ., J.A.: On Civil Procedure. Cambridge University Press 2000. 178. az Air Canada-ügyben

⁹⁹ A common law országok és a skandináv jogcsalád országai (az ún. adverbális eljárási rendszerekben), a megfelelő illetve a túlnyomó valószínűség elvárását fogalmazzák csak meg (preponderance of probability: Lord J. Denning bíró a Miller v Minister of Pension ügyben (1947) 2 All ER 372.). E szerint a kontradiktórium, magánjogi jogvitában elegendő a legvalószínűbb vagy valószínűbb tény bizonyítása a vitatott tény fennállására.

¹⁰⁰ A polgári perjogi kodifikációról szóló 1276/2013. (V.17.) Korm. határozat által elkészíteni rendelt Koncepció I. tervezete. 2014. június 30. szerk.: VARGA István 167—171.

A kérelemhez kötöttség primátusa mellett a perbeli erőviszonyokat alakítja a jog- és tényállítások tartalmi és eljárásjogi megítélése. Ezek háttérben pedig végső soron a jogalkotónak a társadalmi igazságosságról és ennek érvényre jutása körében a per társadalmi-szociológiai szerepéről alkotott elvi alapállása rajzolódik ki. Ennek hatóköre az adverbális rendszer fent ismertetett elutasító álláspontjától a Franz KLEIN osztrák jogtudós és kodifikátor nevével összefonódó szociális-társadalmi funkciójú perig terjedhet.¹⁰¹ Ebben a jogi-társadalmi térben a szuverén jogalkotó a tulajdonviszonyok és az egyén szabadságjogainak terjedelmi meghatározása alapján alakíthatja kitzűzött társadalmpolitikai céljait.

Azonban a bírói hatalom – a jogértelmezés legális keretei között – jogalakító funkciót is betölt, meghatározza az élő jog terjedelmét. Charles Evans Hughes, Sr. az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága bírójának álláspontja a kontinentális jogrendszer és a polgári eljárásjogi kérdésben is érvényes *“We are under a constitution, but the constitution is what the judges say it is.”*¹⁰². Erre tekintettel úgy véljük KENGYEL az eljárásjogi normák elemzésével egy aspektusát tudta bemutatni a perbeli hatalommegosztásnak. A jogalkotó idealizált célja valóban kiviláglik a per szerkezeti vizsgálatából. A per szerkezeti felépítése pedig az az eszköz, amelyen keresztül a tételezett cél elérése kitzűzésre kerül. Azonban ennek élő jogi jellegét a normák textualista vizsgálata nem tudja megragadni.

Az eszköz lehet önmagában inkompatibilis a céllal, de az elvetésre kerülhet okszerűsége ellenére is a bírói gyakorlat és értelmezés által (és kisebb részben azáltal is, hogy a felek valamint képviselőik azt nem használják). A bírói gyakorlat és az élő felhasználói gyakorlat a kitzűzött célt alapvetően és érdemben alakítja. Ezért, ha a jogalkotó elvétí az alapállást, akkor az alkalmazott eszköz saját célja ellen fordulhat. A helyesen meghatározott cél elérését is elodázhatja a helytelen eszközrendszer kiépítése, ahogy azt a VIII. Ppn novella gyakorlati alkalmazása körében fentebb bemutattuk. Azonban a bírói gyakorlat alakító erejének és a jogászai képviselői felhasználás érvényességi tartományának elemzése meghaladja tanulmányunk kereteit. Ehelyütt csak arra utalunk, hogy a 2013. évben indult perjogi kodifikációs folyamat célkitűzése kell legyen - eredményessége érdekében -

- egy alapvetően egységes szemléletű,
- -az új Ptk. szabályozási tartalmával összhangban álló,
- koherens és
- a perjogi hagyományokból (és a körben a bírói gyakorlatból) valamint
- az új modern kihívásokra is adekvát és optimalizált szabályozás.

Záró gondolatként egy - talán annyira nem is annyira talányos - metaforával szemléltetnénk az uralmi helyzet ingájának viszonylagosságára, pontosabban kettős természetére utalni. A görög mitológia szerint Prokrusztész, az Athén-környéki rabló áldozatait az ágyába fektette, és megkínózta őket. Ha az áldozata nagy termetű volt és kilógott az ágyból, akkor levágott belőle, hogy az ágyba beleférjen; míg ha túl alacsony volt, akkor addig nyújtotta, míg az ágygal azonos méretű nem lett. Tette mindezt addig, amíg Thészeusz hős, Athén királya, meg nem ölte. Ekkor derült ki, hogy azért nem fért bele az ágyba soha senki, mert Prokrusztésznek titokban két ágya volt.

¹⁰¹ KLEIN, F: Zeit- und Geistströmungen im Prozesse. Wien 1901. (Repr. Deutsches Rechtsdenken. 3. Heft, Frankfurt am Main, 1943, Klostermann.)

¹⁰² Az Alkotmány hatálya alatt állunk, azonban hogy mi az Alkotmány azt a bíró határozza meg. (a szerző fordítása)